

35—47). — Smärre Meddelanden i Göteborgs vetensk.- och vitterh.-samh. handl. (1778), VA Nya handl. (1780, 98, 1808, 09, 10, 13), Läkaren och natur. forskaren (Bd 10, 12—15, 1791—1807; ambetsberättelser från Vadstena till collegium medicum), Beyträge zur Naturkunde (Bd 1—2, 1805—10), Neues Jouml f. d. Botanik (Bd 1, 1806), Inrikes tidningar (1810), tal vid förste landtmätaren Matthias Wallbergs jordfästning (i Vadstena 27 mars 1808) m. fl.

Handskrift: Läran om växterne, eller svensk botanisk encyklopedie.

Källor: Biografi över A. i VA Handl. 1819; A. v. Krempelhuber, Gesch. u. Litteratur der Lichenologie (1867).

R. SERNANDER.

Achrelius, gren av släkten Acrelius (se d. o.), vilken kom till Finland med Ericus Danielis Achrelius, f. 1604, † 1670, professor i medicin i Åbo 20 sept. 1641; A. företog en resa genom Finland för att lära känna »invånarnas levnadssätt och allmännaste sjukdomar samt tillika utröna de här växande örters nytta emot de samma», men hans intresse för tjänsten och vetenskapen synes snart ha slappnat. Mera bekant är

Daniel Achrelius, f. 1644 i Åbo, † 23 apr. 1692 därstädes. Föräldrar: ovannämnde professor Erik Achrelius och Margareta Rothovia, dotter till biskopen Isak Rothovius. Student i Åbo 1662; disp. 1669 (De interpretatione sacræ scripturæ, p. XIV, pres. E. Svenonius) och 24 maj 1672 (Diss. physiologic, terraquei globi. . . structuram. . . repræsentans, pres. M. Miltopæus); fil. magister 4 juni 1672. Akademisekreterarens amanuens 1669; akademisekreterare och adjunkt i filosofiska fakulteten 1673; av konsistorium föreslagen till bibliotekarie 1675; eloquentie professor efter sin lärare Miltopæus hösten 1679 (installerad 11 nov.); akademins rektor läsåret 1687—88.

Gift 21 sept. 1680 med Anna Lind, dotter till hauptmannen Per Joensson Lind.

A. synes av morfadern, biskop Rothovius, ha ärvt både energi och häftighet. Hans nit för undervisningen var stort: icke nöjd med att rycka upp sitt eget ämne, latinet, ur dess lägervall vid akademien, utsträckte han sin undervisning till åtskilliga andra ämnen, såsom historia, filosofi och fysik, i vilka han ansåg handledningen otillfredsställande. Delvis på grund av dylika ingrepp på andra professorers läroombåden, delvis på grund av sitt hetsiga och satiriska lynne invecklades han i en mängd tvister. Redan som student blev han 1668 av konsistorium straffad, för det han förolämpat två kamrater och filosofiska fakulteten. Några år senare, 1676, beskyllde biskop Johannes Gezelius d. ä. honom för att genom klandrande uttalanden om kyrkans styresmän i ett

»tröstebrev» till prosten Thauvonius ha kränkt biskopen; konsistorium tog väl i huvudsak A:s' parti, men kanslern, Per Brahe, höll honom först nära ett år suspenderad från hans sekreterarbefattning och lät sedan tilldela honom en varning. En annan varning erhöll han 1685, på grund av att han i en gravdikt över presidenten Ernst Johan Creutz klagat över att rättvisan efter dennes död befann sig i ett bedrövligt tillstånd, vilket föranledde missnöje från Åbo hovrätts sida. Dessutom förekommo åtskilliga sammanstötningar mellan A. och hans kolleger, vilka klagade över hans »olidelige piker» både i tal och skrift. Men trots detta tyckes han åtminstone av flertalet bland dem ha betraktats med sympati och aktning.

A. var mera lärare än forskare. Hans viktigaste filologiska arbeten äro latinska handledningar i värtalighet och brevskrivning. Hans mest betydande verk tillhör emellertid ett annat område; det är hans »Contemplationum mundi dissertations», som giva en encyklopedisk översikt av naturvetenskaperna, börjande med världssystemet och slutande med djur- och växtrikena samt människan, I konsistorium väcktes 1678 fråga om att dessa disputationer skulle förbjudas, då de innehöllo principer, vilka stridde mot sunda filosofers läror, men majoriteten gav A. sitt understöd. Det nya låg emellertid så gott som uteslutande i formen; A. hade övergivit den skolastiska metodens formalism och skrivit sitt verk på ett klart, livligt och lättfattligt språk, som gjorde det lämpligt till en lärobok för ungdomen. Innehållet bygger alltigenom på traditionella grund. A. acceptera Tyko Brahes geocentriska system, han tror på stjärnornas inflytande på händelserna på jorden, och han antar som de flesta samtida en generatio æquivoca, varvid bin födas ur honung, svampar ur fuktig jord osv. De mest anlitade källorna äro jesuiterna Atanasius Kircher och Kaspar Schott. Egna iakttagelse åberopas nästan aldrig. — A. prisas som en framstående latinsk värtalare. Även som svensk skald framträdde han, dels i några större dikter, dels i tillfällighetsdikter vid bröllop och i synnerhet begravningar; inemot trettio tillfällighetsdikter på svenska finnas bevarade men ha icke blivit ånyo utgivna. De största dikterna ha genomgående ett didaktiskt syfte och behandla delvis samma ämnen som av A. utgivna disputationer. »Nebucadnesars dröm» är en översikt av världshistorien, som i tidens läroböcker plägade uppställas efter de fyra världsriken, Nebucadnesar såg i sin dröm; »Josephs politie» tecknar den idealiske statsmannen; »Laus manus» visar handens ändamålsenlighet som ett bevis på skaparens godhet; »Moralia»

ger moraliska sentenser och betraktelser av ungefär samma art som de, vilka ingingo i »Catonis disticha» och annan i skolorna läst didaktisk latinpoesi. A: s' dikter karaktäriseras av brist på fantasi; de äro klara och rediga och stilen i regel fri från svulst men torrt nykter och fåglös.

'Tryckta arbeten: *Contemplationum mundi libri tres, cum indice necessario.* Åbo 1682. 4:o 8 bl., 370 s., 2 bl. (Ursprungligen utg. i form av disputationer: *Contemplationum mundi dissertationes I—XXI.* Åbo 1678—82). — *Oratoria, sive Manuductionum ad romanam eloquentiam libellus, ex diffusis ambagibus, in hanc brevem formam ita collectus, ut nihil desideres eorum, quæ inventionis naturam, dispositionis leges, elocutionis partes, vel actionis præcepta spectant.* Åbo 1687. 4 bl., 144 s. — *Epistolarum conscribendarum forma & ratio.* Åbo 1689. 4 bl., 160 s. (Även de bägge sistnämnda först utg. i form av disputationer.) — *Arithmetica.* Åbo 1689. — 'Laus manus'. Åbo 1690. (Den egentliga titeln är en fyrstrofig svensk dikt: »Man plä rosa sölf och koppar, Guld och flera dyra kroppar», etc.). — *Prophetens Daniels vthläggning öfwer konungens i Assyrien Nebucadnesars dröm, som står beskrefwen i dess propheties 2 cap., jämwähl hans egen syn, som finnes i det 7 cap., i svensk vers dhe vnga til dienst affsatt, som historiske handlingar begynna på at skatta.* Åbo [1690]. 4:o 24 bl. — *Den stoora monarkens öfwer Ægypten konung Pharaos namnkunnige rådz-herres patriarchens Josephs politie, i korta wersser beskrefwen.* Åbo 1692. 4: o 18 bl. — *Moralia, eller Några korta regler, hwar efter alla rättsinnige jämwäl til dygd och ährbarheet artade ädlingar, som nu vpwäxa til Gudz ähra, Kongl. Maij:tz dienst och faderneslandetz nytta, sitt lefwerne kunna styra (om dem så behagar).* Åbo [1692?]. 4:o 12 bl. (De fyra sistnämnda omtryckta i *Samlade vitterhetsarbeten af svenska författare*, utg. af P. Hanselli, D. 16, Upps'. 1873, s. 331—444.) — *Verborum latini sermonis differentia, in memoriale schediasma contractæ.* Åbo 1692. 4 bl., 66 s. — *Hela werldenes frälsares och domares Jesu Christi födelse: för alla heeliga englar härligh, för alla trogna siälar liufligh, för alla swärmodiga hugneligh, för alla obotfärdiga förskräckeligh.* Åbo u. å. 4:o 6 bl. — *Ang. akad. avhandlingar, utg. under A:s præsidium, se J. H. Lidén, Catalogus disputationum, Sect. III, och G. Marklin, Supplementa; ang. orationer och parenrtationer, S. G. Elmgren, Öfversigt af Finlands litteratur 1542—1770 (1861) och A. A. v. Stiernman, Aboa literata (1719).*

Källor: G. Castrén, *Några dikter från stormaktstiden* (Sv. literatursällsk. i Finland, Förhandl. o. uppsatser, 20, 1906—1907); A. Hultin, *Daniel Achrelius, en finsk vitterlekare i slutet af 17:de seklet* (ibid., 9, 1894—95); dens., *Den sv. vitterheten i Finland under stormaktstiden* (1904); Åbo universitet lärdomshistoria, 5, 6, 7, 10 (1894—1908).

G. CASTRÉN.

Achrenius, Abraham, f. 1 febr. 1706 i Somero socken i Tavastland, † 28 sept. 1769 i Nousis. Föräldrar: kaplanen Simon Achrenius och Elisabeta Laurina. Student i Åbo 18 jan. 1725; blev sommaren 1728 informator hos översten greve Gustav Creutz i östra Nyland; lämnade denna befattning sommaren 1730; avlade teologisk examen i Åbo; prästvigd 21 sept. 1730. Kaplan i Pedersöre (i Österbotten); bataljonspredikant vid Österbottens regemente 30 mars 1733—19 dec. 1739; kaplan i Esse kapell invid Pedersöre 29 mars 1736; avsade sig prästämbetet tredjedag pingst 1740; återkom till Esse dec. 1740; flyttade till Stockholm sommaren 1741 och därifrån först till Kungsör och sedan till